

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.315

Dimarts, 31 de gener del 2017

SUMARI

- 1 Jaume Corbera Pou ▶ 'L'han cagada'
- 2 Joan Bosch ▶ Un tast de català d'Elna (4). La mala reputació del greix
- 3 Josep Lacreu ▶ En giner tanca la porta i encén el braser
- 4 Ferran Suay ▶ Exagerant sobre els drets lingüístics
- 5 Eugeni S. Reig ▶ El valencià de sempre: dos frases fetes
- 6 Magí Camps ▶ I per què no 'monomaternal'?
- 7 Neus Nogué Serrano ▶ Vint anys sense Joan Coromines
- 8 Josep Franco ▶ Joan Coromines
- 9 Vicenç Villatoro ▶ El jutge filòleg
- 10 Rudolf Ortega ▶ Tots els dubtes: pronoms (8)
- 11 Revista de Llengua i Dret ▶ Sumari del núm. 66, desembre de 2016
- 12 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 'L'han cagada'

La dictadura lingüística dels mitjans de comunicació i la caboteria dels polítics, III

Jaume Corbera Pou

Blog *El do de la paraula*, 19/01/2017

http://dodeparaula.blogspot.com/2017/01/la-dictadura-linguistica-dels-mitjans_19.html

Dins les llengües romàniques n'hi ha que mantenen sense elisió vocàlica els pronoms personals àtons en totes les posicions i n'hi ha que alternen formes plenes i formes elidides, segons la persona i la posició. Entre les llengües iberoromàniques, el portuguès i el castellà mantenen sempre les formes sense elisió, davant o darrere el verb, sigui aquest començat o acabat en vocal o en consonant:

port./cast. *me atrevo*, port.: *não a achei*, cast. *no la hallé*, port. *atreva-se*, cast. *atrévase*

L'asturià, en canvi, té formes elidides de primera, segona i tercera persona (reflexiva) singular, però no en té de tercera persona objecte directe:

tengo que me secar les llágrimas / tengo que m'ensugar les llágrimas, nun te preocupes / nun t'allories, ¿cuando se faen les fiestas? / ¿cuando s'habíen de facer les fiestas?^[1]

En els parlars aragonesos, que comparteixen trets amb els catalans i els castellans, les formes són semblants a les catalanes.

En les llengües romàniques forjades a la Gàl·lia, entre les quals la catalana, i també en italià i els parlars itàlics en general, també hi ha formes elidides de totes les persones del singular. En primera i segona persona, i en la forma reflexiva de tercera, les formes elidides, sense vocal, no poden provocar gens de confusió, perquè el seu referent és inequívoc, en persona, en gènere i en nombre (*me/m' = jo*, *te/t' = tu*, *se/s' = ell / ella* [segons qui és el subjecte verbal]), però en tercera persona singular no reflexiva i cas acusatiu hi ha distinció de gènere (*el - la*), que la forma elidida no expressa (*l'*), i en aquest cas l'ha d'aclarir el context, perquè la distinció és sovint necessària, pel fet que el pronom de tercera persona té com a referent un substantiu que forçosament és masculí o femení (no mascle o femella, que això és una altra cosa).

Les llengües iberoromàniques^[2] no ofereixen cap context de possible confusió, perquè no havent-hi formes elidides l'expressió del gènere sempre és clara: port. *não o veio / não a veio*, *não o invejo / não a invejo*; ast. *nun lu veo / nun la*

veo / nun lo veo, nun lu envidio / nun la envidio...; cast. *no lo veo / no la veo, no lo envidio / no la envidio*. Aquesta claredat ha facilitat que, distanciant-se més de l'origen etimològic, en les construccions de verb amb forma composta (auxiliar + participi) s'hagi perdut la concordança inicial i el participi s'hagi fet invariable: *não o tenho visto / não a tenho visto, nun lu tengo visto / nun la tengo visto, no lo he visto / no la he visto*. Sempre queda clar, en aquestes construccions, si el complement pronominal és masculí o femení.

Però en les llengües gal·loromàniques i itàliques sí que hi ha un context de possible confusió en el gènere del complement pronominal, que és quan aquest és simplement *l'*: *l'enviaré demà (l' = el / la), je l'enverrai demain, l'invierò domani*. En alguns casos només el context ens aclarirà si *l'* és masculí o femení, però en altres la llengua té qualche recurs per a fer la distinció. En italià escrit i molt formal, per exemple, s'evita la forma elidida i s'usa la forma plena també davant vocal si cap altre recurs permet distingir els dos gèneres: *lo invierò domani / la invierò...* Però el recurs més general a totes aquestes llengües és mantenir la concordança del participi quan el pronom precedeix una forma composta amb el verb *haver* (i corresponents), i dic mantenir perquè és la construcció original llatinovulgar de quan el verb *haver* mantenia encara el sentit de 'tenir': *l'he vista = la tenc vista*, on *vista* funciona com a adjectiu (predicatiu) de *la*. En la llengua moderna, perdut el sentit de 'tenir', *haver* és simplement un auxiliar per a formar els temps composts, però la concordança és el recurs per a mantenir la distinció masculí-femení: *el veig - la veig / l'he vist - l'he vista, je le vois - je la vois / je l'ai vu - je l'ai vue, lo vedo - la vedo / l'ho visto - l'ho vista*. També en occità: *lo vesi - la vesi / l'ai vist - l'ai vista*, i en els parlars gal·loromànics del nord d'Itàlia: *a l vadd - a la vadd / a l ò vésst - a l' ò véssta* (bolonyès). És a dir, la concordança del participi amb el pronom acusatiu no reflexiu de tercera persona és un recurs general dels parlars gal·loromànics i italomànics per a mantenir l'oposició masculí-femení que la forma elidida del pronom *l'* no pot expressar. No es fa en els parlars iberoromànics perquè aquests no han generat cap forma elidida.

En català, la distinció *l'he vist / l'he vista* és tradicional, d'acord amb la nostra pertinença a l'àrea gal·loromànica, però en època més o menys moderna dins el dialecte central, sobretot en el parlar de Barcelona, hi ha hagut una tendència a anul·lar-la, de manera que *l'he vist* tant hi pot fer referència a un antecedent masculí (*s'han comprat un cotxe nou, però jo encara no l'he vist*) com a un de femení (*s'han comprat una moto nova, però jo encara no l'he vist*). És mal de dir si es tracta d'una tendència "natural" del català o "induïda" pel castellà,

però allò que és cert és que és bastant moderna i dialectal, és a dir, que no ha afectat la majoria dels parlars.^[3]

Que la distinció del gènere pel morfema del participi és útil a la llengua és evident, perquè en molts contextos és fonamental: “Avui he trobat na Maria amb el seu home; feia temps que no l’havia vist”; si el sistema oposa el masculí al femení en el participi, sabem clar a qui es refereix el pronom: al seu home; és la norma en francès i en italià. Si el sistema no fa aquesta oposició en el participi, “no l’havia vist” tant pot fer referència a na Maria com al seu home; és la norma en castellà, però en castellà no hi ha ambigüïtat.

Però hi ha un altre argument per a mantenir la distinció en la llengua normativa i estàndard: l’existència de l’anomenat “femení d’indeterminació”, molt ben estudiat per Sebastià Mariner,^[4] al qual corresponen expressions com *anar a la seva, armar-la, carregar-se-la, fer-la bona, trobar-se-la, fer-la grossa, me la pagaràs, la sap llarga, qui la fa la paga...* Aquestes expressions, moltes de les quals inclouen un pronom àton acusatiu de tercera persona, són, segons Mariner, molt generals en les llengües romàniques i ja devien existir en llatí vulgar, i poden haver sorgit pel caràcter de forma marcada del femení, que permet donar-li un matís semàntic especial. Les trobam en castellà (*fastidiarla, apañar-selas, donde las dan las toman*, etc.), en gallec (*non me veñas con esas; ésta sí que es boa; non as fagas, non as temas...*), en italià (*farla grossa, la sanno lunga, se la gode, chi la fa l’aspetti...*). Aquestes expressions són forçosament en femení, i en femení s’han d’usar, també si apareixen en un temps compost: *l’abbiamo fatta grossa, l’hem feta grossa, la hemos hecho gorda*; si hom renuncia al femení, o bé surt una construcció agramatical (**l’hem fet grossa*), sense concordança, o bé surt una expressió falsa: *l’hem cagat* no és l’expressió d’indeterminació *l’hem cagada*; *l’hem cagat* només té sentit si *l’* fa referència a qualche substantiu (de gènere masculí) anterior, que hem omplert (literalment) de merda; *l’hem cagada* pot ser també això, però sense cap referent anterior té el sentit de “ho hem fet malament”, en llenguatge col·loquial. (I perdonau l’exemple, però és que *l’hem cagat* és una expressió freqüent als serials de TV3, o a les traduccions de pel·lícules.) Si el femení no està expressat, la indeterminació no existeix; promovent aquesta mala expressió, TV3 (i altres mitjans que la difonen) destrueix un recurs lingüístic antiquíssim i compartit amb la majoria de llengües romàniques, és a dir, empobreix l’expressivitat de la nostra llengua.

La llengua estàndard, que ha de ser el model de llengua per a tots els catalanoparlants, i no només per als barcelonins, hauria d’adoptar sense vacil·lacions la distinció masculí-femení pel participi en aquesta construcció, primer perquè és

majoritària en el territori de la llengua i és la més antiga, i llavors perquè és la més clara, que ha de ser una altra de les característiques de l'estàndard, i finalment perquè és la que respecta aquestes expressions d'indeterminació en femení. Però és clar que perquè l'estàndard l'adopti hi ha d'haver una norma inequívoca a la gramàtica, cosa que no tenim, ni tan sols amb la nova gramàtica de l'IEC. Fabra, sabem que va "recomanar" la concordança del participi amb el pronom de tercera persona no reflexiu acusatiu (*Gramàtica catalana* de 1956, § 73), però no la va prescriure, i d'aquesta debilitat se n'han aprofitat els qui han pretès potenciar el particularisme barceloní i l'acostament al castellà. Ara, esperàvem que la gramàtica de l'IEC fes clarament aquesta prescripció, però fins i tot és més tímida que Fabra: es limita a dir (§ 13.5.2.4) que n'hi ha que la fan i n'hi ha que no, i que "se sol mantenir en els registres formals", com si fos una qüestió de probabilitat capritxosa. Ni una paraula sobre el femení d'indeterminació.^[5] És una llàstima, una altra oportunitat perduda per a posar el fonament d'una llengua catalana estàndard genuïna, rica i nacional.

Notes

1. Academia de la Llingua Asturiana: *Gramática de la Llingua Asturiana*. Uvieu, 1999, ps. 144-145.
2. Excepte l'aragonès, que en això més o menys es comporta com el català.
3. Bastants d'estudis monogràfics mostren que fins i tot a les àrees del català central un poc allunyades del barceloní la concordança es manté, fins i tot en casos aquí no tractats (*les he perdudes*, etc.).
4. Dins *Estudis estructurals de català*, Barcelona, Ed. 62, 1975, ps. 43-74.
5. O jo no l'he sabuda trobar. Si n'hi ha cap referència, agrairé a qui sigui que me la faci veure.

2 La mala reputació del greix

Un tast de català d'Elna (4)

Joan Bosch

[Podeu escoltar aquest article, enregistrat per l'autor mateix, en aquest enllaç](#)

Avui, vos parlaré del mot «greix» per dues raons. Primer, perquè, a Elna, no el pronunciem com tothom, i després, perquè la seua dolenta reputació ha transformat el sentit i l'ús d'un parell d'adjectius que no tenen res a veure amb els teixits adiposos.

A Elna, el mot «greix» entra en la categoria de les paraules que tenen una ics final muda. La regla de pronunciació que apliquem en aquest cas és una mica complicada. Simplificant les coses abusivament, jo diríï que en català septentrional la ics i la ge finals s'emmudeixen en els sons «aix», «eix» i «uix» i se pronuncien normalment en els sons «ix», «oix» i «tx». Vegem-ne aquí sota, alguns exemples il·lustratius:

Desaparició:

aix ⇒ *ai*: Vai(g) a escola – Fai(g) bugada – Daltabai(x) – Un calai(x)

eix ⇒ *ei*: El pei(x) – Cuinar sense grei(x) – Ara matei(x)

uix ⇒ *ui*: Fui(g) d'aquí! – Cotó flui(x)

Conservació:

atx: Un raig de sol – El mes de maig

etx: Un festeig – Un bateig

ótx: Un barret roig – Un estoig ple de joies

òtx: Un home completament boig – Gran goig i alegria

óix: Una branca de boix – Va tornar a casa tot moix

ix: Un repix de mongetes – El guix d'una paret

D'una altra banda, els règims alimentaris baixos en calories han foragitat el greix i el sagí de les nostres cuines i com a conseqüència indirecta han cobert d'oprobí l'adjectiu *gras*, el qual ha estat reemplaçat progressivament per l'adjectiu *gros*. Per quina raó misteriosa? Probablement per influència castellana perquè, bàsicament, el castellà té una sola paraula –*gordo*– on nosaltres en tenim dues, *gros* i *gras*. I la gent confon cada cop més els dos conceptes. I aquesta confusió provoca un desplaçament de sentit general en el qual el *gras* esdevé *gros* i el *gros* esdevé *gran*.

De manera general, recordem que l'adjectiu *gran* fa referència a les dimensions superficials, la capacitat, la quantitat o la intensitat d'una cosa, l'adjectiu *gros* fa referència al seu volum i l'adjectiu *gras* al greix que conté.

Quan eri jove, la gent d'Elna feia servir *gras* i *gros* sense complex i no recorria a *gran* amb tanta freqüència com a hores d'ara. Mit aquí un arpat d'exemples:

El porc que tenim a la porcigola és el més **gran gros** que mai hem tingut. Encara és magre. Cal esperar que s'engreixi bé. El matarem quan serà ben **gros gras**.

Jo, a l'escola dels cagaires, hi vaig anar un sol any. Amprés, me van enviar, directament, a l'escola dels **grans grossos**.

En sàller d'escola, hi havia un nin més **gran gros** que jo que me volia trucar. Jo, pets de fúger, cap a casa. Me vaig pas deixar agafar.

Mare meu! Com s'ha fet **gran grossa** la teua nina! És bonica com un sou tot nou!

Al meu veí li agraden les votures **grans grosses**.

Tenen una casa **gran grossa** amb jardí i piscina que deu valguer un llardó!

Han guanyat a la loteria una **gran grossa** suma de diners.

Ara que és deixat de la dona, menja com un golafre i és **gros gras** com un teixó.

Pobra dona! Era tan **grossa grassa** que se podia pas pus cordar les sabates!

La taula **gran grossa**, ningú no la podia moure.

Aquestes sabates són massa **grans grosses**. Els peus m'hi ballen.

Si vol beure llimonada, haja-li un veire més **gran gros**.

Te faig una abraçada ben **gran grossa** i un potó ben **gran gros**.

Després d'un **gran gros** temporal, el rec **gran gros** anava ple de gom a gom.

El llenyataire m'ha portat tirolls massa **grans grossos** per a la nostra ximenella.

I recordem que en llenguatge col·loquial, el femení *grossa* aplicat a la femella d'un animal o a una dona, significa 'plena / prenyada':

A l'establa, hi havia una vaca **grossa** que encara havia pas vedellat.

A la sala d'espera, hi havia una dona **grossa** amb dos mainatges a la trossa.

Endemés, remarquem que, quan l'apliquem a una persona, l'adjectiu *gran* també pot significar 'd'una edat més avançada' i l'adjectiu *gros* 'd'una estatura més important':

El caganiu de la família sempre demanava ajuda al seu germà **gran** que era d'un tall més **gros** que ell.

També remarquem que *gran* canvia de sentit quan l'anteposem al nom que qualifica. En aquest cas significa: que ultrapassa el nivell ordinari quant a dignitat, mèrits, condició intel·lectual o moral, etc. Quan mencionem un «gran poeta» tothom sap que fem al·lusió a les seues qualitats literàries i que no parlem de la seua edat ni tampoc de la seua alçada.

Ara, reconeguem que en una colla de casos la diferència entre *gran* i *gros* és molt tènue i pot ésser matèria de controvèrsia. Com caldria dir, exactament: gran quantitat o grossa quantitat? Personalment, quan vacil·li entre dues possibilitats gairebé equivalents, m'estimi millor l'expressió que més m'allunya de la llengua castellana. En aquest cas, jo dic: «grossa quantitat» per oposició a «gran qualitat», perquè l'adjectiu «grossa» il·lustra molt bé l'embalum de la quantitat i l'adjectiu «gran» l'excel·lència de la qualitat. I al moment de triar entre «casa gran» i «casa grossa», dic «casa grossa» perquè me recordi de les expressions ben nostres: «fer un disbarat **gros** com una casa» i «portar un gat **gros** com un temple».

Glossari

repix	regueró fet a mig cavalló per sembrar-hi granes o plantar-hi hortalissa
mit aquí	vet aquí
arpat	grapat
porcigola	cort de porcs
escola dels cagaires	escola maternal
amprés	després
escola dels grossos	escola primària
sàller	sortir
trucar	apallissar
pets de fúger	comes ajudeu-me
nin/nina	nen/nena
votures	cotxes
valguer un llardó	valer un dineral
tirolls	tions
ximenella	xemeneia
mainatge a la trossa	criatura de bolquers
llestar	triar

3 En giner tanca la porta i encén el braser

Josep Lacreu

Blog *Pren la paraula*, 20/01/2017

<http://red.levante-emv.com/joseplacreu/2017/01/20/en-giner-tanca-la-porta-i-encen-el-braser/>

Així és com arreplega Manuel Sanchis Guarnier esta parèmia en el seu *Calendari de refranys*, publicat l'any 1951 en l'Editorial Barcino de Barcelona. I d'eixa mateixa manera també, amb la variant *giner* escrita amb *i*, és com apareix este i molts altres refranys en el *Diccionari català-valencià-balear*. Corregir les expressions populars per a ajustar-les als cànons normatius vigents en una època determinada seria desvirtuar-les. Els refranys són un llegat cultural gestat al llarg del temps i transmesos fidelment, paraula a paraula, de generació en generació. Però és que, a més, des d'un punt de vista filològic, no hi ha tampoc cap raó per a considerar que *giner* siga un vulgarisme.

La variant *giner* és molt antiga. Per a ser més exactes, és la forma més antiga que tenim documentada en tot el domini lingüístic per al nom del primer mes de l'any. Antoni de Capmany, un il·lustre historiador català del segle XVIII, la registra en un document de 1270 en les seues *Memorias Históricas sobre la Marina, Comercio y Artes de la Antigua Ciudad de Barcelona*: «Lo primer dia de giner»; en la documentació valenciana apareix quatre anys més tard, en 1274, en el *Llibre de la Cort del Justícia de Cocentaina*. Les formes *janer* i *gener* estan documentades en 1290 i 1294, respectivament.

La diferència de datació entre unes variants i altres no és significativa. Probablement hi ha desenes de documents perduts en arxius o desapareguts definitivament que alterarien estes referències cronològiques. Partint de l'ètim llatí *januarius*, és lògic pensar que en un primer estadi evolutiu es gestà *janer*; després es passà a *gener*, i, finalment, el contacte de la *e* amb la consonant palatal (la *g* inicial amb valor fonètic de [dʒ]), féu que es transformara en *giner*. Però, independentment d'esta evolució previsible, el que verdaderament resulta rellevant és que la forma *giner* fou usada de manera habitual pels nostres grans escriptors medievals. Jaume Roig, per exemple, ens delecta amb este passatge en l'*Spill*: «fogint despesa / de bodes fer, / en lo giner, / de matinada, / pocha maynada, / sols huyt o nou». I ha continuat utilitzant-se ininterrompudament al llarg del temps en tota classe d'escrits. No hi ha, per tant, cap indici en la història de la llengua que permeta inferir que *giner* s'haja considerat en algun moment una forma vulgar, impròpia de la llengua culta. Almenys fins a temps recents.

La forma *gener*, tot i que també havia tingut també un ús important entre els clàssics valencians, anà reculant entre els valencians fins que, per via literària, tornà a recuperar-se en els anys vint del segle passat. El factor crucial d'esta recuperació fou, sens dubte, el fet que Pompeu Fabra incorporara al seu diccionari exclusivament la forma *gener*.

Amb tot, des d'una perspectiva valenciana de la llengua –del conjunt de la llengua–, tampoc pareix que la solució adoptada per Fabra, mantinguda encara en el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, fóra la més encertada. Hi ha molts altres casos de dobles formals que presenten l'alternança de les vocals *e/i*. Així, tenim per exemple *sénia* i *sínia*, *séquia* i *síquia*, *sépia* i *sípia*, *seti* i *siti*, *mànega* i *màniga*, *cànter* i *càntir*, *cementeri* i *cementiri*, *depòsit* i *dipòsit*, *cèrvia* i *círvia*, *conquesta* i *conquista*, *cordell* i *cordill*, *vesc* i *visc*, *get* i *git*, *llegó* i *llogó*, *monyeca* i *monyica*, *nervi* i *nirvi*, *regalèssia* i *regalíssia*, *xerevia* i *xirivia*, *xeric* i *xiric*...

No hi ha motius per a considerar que tots estos dobles, i molts altres, estan justificats filològicament i *gener/giner* no. La forma *giner* no sols compta amb un dilatat ús literari –tal com hem vist més amunt–, sinó que també està avalada per la tradició lexicogràfica, tant l'antiga com la contemporània. Apareix, efectivament, en el *Diccionario valenciano-castellano* d'Escrig (1851), en l'ampliació de Constantí Llobart (1887), en el *Novíssimo diccionario general valenciano-castellano* de Martí Gadea (1907), en el *Vocabulari ortogràfic valencià-castellà* de Lluís Fullana (1921), en el *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni Maria Alcover (1962), en el *Diccionari de la rima* de Francesc Ferrer Pastor i Josep Giner (1956), en el *Diccionari pràctic d'ús del valencià* de Bromera (1999) i ara també en el *Diccionari normatiu valencià* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, publicat en línia en 2014. No és poca cosa.

De totes maneres, que literàriament s'opte per *gener* o per *giner* té realment poca importància. Cada escriptor farà servir la forma que crega convenient en cada context. I no hi ha tampoc cap problema. Però el que sí que importa socialment, i molt!, és que no es penalitzen sense motiu les formes històriques genuïnes dels valencians. Els valencianoparlants necessiten tindre confiança en el seu parlar tradicional. *Giner* no està mal dit, i si no és un error no s'hauria de corregir. L'error és computar-lo com a falta en exàmens. Hauria de tractar-se igual que *síquia*, *sípia* i tantes altres variants que presenten alternances vocàliques. Per tant, si *síquia* no és falta –i no ho és–, *giner* tampoc ho hauria de ser.

4 Exagerant sobre els drets lingüístics

Ferran Suay @FerranSuay

La Veu del País Valencià, 01/12/2016

<http://opinions.laveupv.com/ferran-suay/blog/8572/exagerant-sobre-els-drets-linguistics>

Fa poc, amb ocasió d'una conferència a Eivissa, un periodista local em va telefonar per a fer-me una entrevista. Com la conferència era sobre el (difícil) benestar dels parlants de llengües minorades, una de les primeres preguntes fou si el català encara estava minorat. Em va xocar aquest 'encara', que donava a entendre que potser això de discriminar les persones que opten per expressar-se en 'la llengua oficial que no és el castellà' (per seguir la imaginativa terminologia encunyada per l'expresident balear, Bauzá) fóra una cosa del passat.

En resposta, li vaig esmentar només uns pocs dels casos que han eixit a la llum en els darrers mesos, i el vaig remetre a l'informe que la Xarxa Europea per la Igualtat Lingüística va presentar a l'ONU l'any passat. Com que, tot i treballar en un mitjà de comunicació eivissenc, el periodista s'expressava consistentment en espanyol, vaig aprofitar per a preguntar-li si ell havia tingut alguna dificultat pel fet d'ignorar la llengua pròpia del lloc on viu i treballa. Si alguna vegada li havien dit que no l'entenien o li havien demanat de canviar al català. La resposta, no cal dir-ho, va ser negativa. En aquell moment, jo encara no ho sabia, però només dos dies després, a mi sí que em passaria això mateix, en arribar a Eivissa.

En el transcurs de la conversa telefònica (bilingüe), el periodista em va preguntar si no era un poc exagerat, això de parlar dels drets lingüístics com a drets humans. Després de respirar profundament i pausada, li vaig demanar d'esmentar algun dels drets humans que ell considerava com autèntics. L'accés a la sanitat i a l'educació formaven part de la seua llista, de manera que li vaig poder preguntar si els metges que t'atenen ho fan en algun no-idioma, i si és possible implementar un sistema educatiu que no utilitze un idioma o altre. La història de la senyora d'edat avançada, d'Alcoi, que en trucar a urgències per a demanar assistència va rebre la instrucció de parlar en espanyol si volia ser atesa, em resultà molt útil per a expressar el meu punt de vista.

Molt poques esferes de l'activitat humana poden produir-se sense un component lingüístic, com a part essencial de la interacció. Els drets, en gran mesura, s'exerceixen en estreta interacció amb altres persones que poden, o bé proveir o bé limitar l'exercici d'aquests drets. En aquest moment, qualsevol dels drets que podem citar, es transforma (també) en un dret lingüístic.

És fàcil ignorar això, i pensar que és una exageració incloure les llengües com a part essencial de l'exercici dels drets humans, que es basa en el principi d'igualtat: que no hi ha éssers humans superiors a uns altres. És fàcil si parles una llengua dominant, en què no tens la més mínima dificultat per a viure-hi plenament. Perquè pots anar al cine, al teatre, perquè pots triar entre diversos mitjans de comunicació, perquè ningú no et diu que no t'entén i que faces el favor de ser ben educat i passar a parlar en un altre idioma (el seu, casualment, sí), perquè els metges t'atenen en la teua llengua, i els prospectes de les medecines estan escrits en l'idioma que parles a casa.

No és tan fàcil si resulta que parles una llengua minorada (que pot ser minoritària o, com en el nostre cas, no ser-ho en absolut). En aquest cas, tardes poc a constatar que el principi d'igualtat no s'aplica igualment a tots els parlants; que uns són molt més iguals que els altres. Al periodista monolingüe li semblava, d'entrada, una exageració. Probablement a molts dels lectors bilingües, trilingües o més, no els ho semblarà.

El propinent 4 de desembre, se celebra el dia internacional dels drets lingüístics, que és una altra manera de celebrar els drets humans. Uns drets que s'haurien d'aplicar a tots els éssers humans, i no tan sols a aquells que els reclamen en un dels idiomes dominants.

Vegeu també ["Els drets lingüístics, una qüestió de justícia social"](#), de Josep Enric Escrivano (*La Veu del País Valencià*, 04/12/2016), ["L'eina de la societat civil europea per a garantir els drets lingüístics"](#), de Paul Bilbao (*Nationalia*, 07/12/2016), ["Cent vuitanta mesures per a protegir els drets lingüístics a Europa"](#) (*VilaWeb*, 16/12/2016).

5 El valencià de sempre: dos frases fetes

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 264, 267

en ser mongeta et donaré una estampeta

Frase amb la qual, de manera humorística, expressem que estem molt contents i molt agraïts per algun favor que ens han fet o alguna cosa que ens han donat. S'usa, fonamentalment, quan qui ha fet el favor o el regal manifesta d'alguna manera desig que l'altre li demostre el seu agraïment, però no significa en absolut menyspreu, ridiculització o burla.

–¿Que no t'ha agradat el quadro que t'he pintat?
–Clar que m'ha agradat. M'agrada molt i estic molt contenta, de veritat.
En ser mongeta et donaré una estampeta.

La llengua estàndard sol emprar: quan seré frare et daré un sant

En castellà es diu: *cuando sea monja te regalaré un higo, dijo un amigo a otro amigo*

en vore el gos, amanix la pedra

Frase que s'usa quan estem parlant d'algú que de sobte apareix.

–Ja fa temps que no sabem res de Miquel.
–Mira, en vore el gos, amanix la pedra. Per allà ve.

En valencià també es diu: parlant del gos, prepara (o amanix) el bastó (o la pedra)

La llengua estàndard sol emprar: no es pot dir mal que no aparegui (o no surti) l'animal; parlant del dimoni, vet aquí les banyes; qui del llop fa esment, prop se'l sent

En castellà es diu: *hablando del rey de Roma, por la puerta asoma; hablando del ruin de Roma, por la puerta asoma*

6 I per què no 'monomaternal'?

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 24/10/2016

<http://www.lavanguardia.com/vida/20161024/411252473280/i-per-que-no-monomaternal.html>

Avui bona part de la societat no es troba ben representada pel sistema de plural genèric que coincideix amb el plural masculí, comú a les llengües romàniques. I quan hi ha una bona part de parlants que no estan a gust amb l'ús que fem de la llengua, cal buscar solucions que no amaguin les dones, però que tampoc es carreguin el llenguatge.

Molts polítics desdoblen sense criteri i cauen en duplicitats dignes del millor humorista, que encanta als que estan en contra de desdoblar. Jo en sóc un, no dels que en fan broma, sinó dels que pensen que desdoblar no ajuda a visibilitzar en positiu. Vaig tenir una classe fa un parell d'anys composta per quaranta noies i tres nois. Tot el curs m'hi vaig adreçar en femení com la cosa més natural i va funcionar.

Deia que cal buscar solucions i una de les més assenyades que em va regalar Eulàlia Lledó és la de les successions alternes: “Quan trobem en qualsevol família joves amb formació universitària, com una arquitecta, un metge, una enginyera o un advocat, ens adonem com ha evolucionat l’educació en mig segle”. És un recurs elegant i que rutlla.

Ara la paraula de moda és *monomarental*. Com que *parental* ve de *parir*, *monoparental* fa més referència a la figura de la mare, que és la que pareix, que no pas a la del pare. Però no estem parlant d’etimologia, sinó de visibilitat; i avui *parental* ens fa pensar en pares i, indefectiblement, en el pare home, per la proximitat entre els mots llatins *parens* i *pater*. Busquem-hi la visibilitat, doncs. Si fem *monomarental*, que és el que circula en alguns sectors i és la guspira que ha atiat el foc, ens estem carregant l’etimologia. El parlant, per poca orella que tingui, nota que allò no acaba de ser natural.

I si en diguéssim *monomaternal*? Quin problema hi ha? El Termcat, que ha estudiat a fons la qüestió, va desestimar aquesta opció perquè una família *monomaternal* vol dir que és una família que només té una mare, que és exactament el mateix que passa a totes les famílies formades per un pare i una mare: només hi ha una mare. Però com que és un mot nou amb un ús nou, penso que, un cop fixat aquest significat específic –família amb una mare com a únic progenitor–, la paraula faria fortuna i tothom l’entendria. Amb dos avantatges: hi hauria visibilitat i no faríem malbé la llengua. Espero que la redacció me la compri.

Vegeu també [“El que li deu el gènere a la gramàtica”](#), de Yannick Chevalier i Christine Plante (CCCBLAB Investigació i innovació en cultura, 20/09/2016).

7 Vint anys sense Joan Coromines

Neus Nogué Serrano @NeusNogue

Blog *En altres paraules*, 02/01/2017

<http://en-altres-paraules.blogspot.com.es/2017/01/vint-anys-sense-joan-coromines.html>

Avui [2 de gener] fa vint anys que va morir Joan Coromines. Per recordar-lo, reproduïm la informació i l’etimologia del topònim *Besiberri*. L’entrada de l’*Onomasticon Cataloniae* (volum 2) va ser redactada amb la col·laboració de Xavier Terrado. Poso entre cometes els fragments literals.

BESIBERRI

“Nom d’una partida de muntanya a Senet (alta Ribagorça), en el límit amb els termes d’Arties i de Boí. Està constituïda per una alta vall d’origen glacià suspesa sobre la Noguera Ribagorçana. S’hi puja des del fons de la vall de Barravés pel barranc de Besiberri, travessant un bosc espès de pins i avets. En el fons d’una ampla vall on es destaquen el gran estany de Besiberri, i un altre, que recullen l’aigua del desgel de les neus, és freqüent trobar animals que els del poble de Senet hi porten a pasturar. Més amunt s’aixequen els espadats verticals dels tres grans pics del Besiberri, flanquejats per geleres perpètuas: són els pics els que es troben en la carena que separa la vall de Boí del terme d’Arties, aranès.”

Pronunciació popular: amb s sonora intervocàlica i e oberta (“oït per Coromines a Senet i a Bono”). “Així ho pronunciaven també Ramon Escudé de Boí i Joaquim Delseny d’Arties, magnífics coneixedors de la regió.” “L’afluència incessant d’excursionistes, d’una banda, i l’aprofitament hidroelèctric de la vall de Barravés d’una altra, han posat constantment el nom en boca de persones forasteres. S’hi ha afegit que les guies i els mapes no sempre han recollit la pronunciació de les persones del país. [...] la forma recollida per Coromines amb s sonora és l’única tradicional i popular.”

Etimologia: “Coromines va proposar ja fa anys l’etimologia basca *baso-be erri* ‘lloc sota els precipicis’ [...]. Ens reafirmem en aquella proposta. Una tal denominació convé perfectament a aquella vall i a aquells llacs exposats a les

esllavissades de neu que cauen sovint per les llastreres dels grans pics. Degué ser aquesta regió –l'única que interessava a la gent del país, perquè hi pastura a l'estiu el bestiar– la que va rebre el nom de *Besiberri*. Secundàriament es degué aplicar també als pics, objecte preferent de l'interès dels alpinistes.”

8 Joan Coromines

Josep Franco

La Veu del País Valencià, 02/01/2017

<http://opinions.laveupv.com/joan-josep-franco/blog/8770/qui-dia-passa-any-empeny-2-de-gener>

Tal dia com hui de l'any 1997 va morir a Pineda de Mar, el poble on havia decidit retirar-se, l'enorme lingüista Joan Coromines, a qui tots devem molt. El mestre tenia ja noranta-dos anys i, per tant, havia gaudit d'una vida llarga, agitada, intensa i fructífera, que va aprofitar per convertir-se en un savi i, alhora, ajudar-nos a ser una miqueta menys ignorants a tots els altres.

Joan Coromines i Vigneaux havia nascut a Barcelona el dia 21 de març de 1905, al si d'una família catalana de les que fan una miqueta d'enveja. El pare era un home ric però progressista convençut, que va decidir dedicar la vida a la política. La mare, d'ascendència francesa, va ser pedagoga i va fer escola amb mètodes innovadors. El germà Ernest va ser un matemàtic notable i la germana Júlia va ser una psicòloga reputada.

Són històries familiars que ens haurien de fer pensar. Perquè és evident que les dones del nostre àmbit cultural han estat menyspreades, negligides i, fins i tot, maltractades fins ara mateix. Però la mare i la germana de Coromines van estudiar carreres universitàries i van compaginar la vida en família amb l'exercici ple i satisfactori d'una professió. De manera que, ben mirat, les reivindicacions feministes i les que, per aquell temps, s'anomenaven “de classe”, no devien ser tan diferents.

Coromines va renunciar a una càtedra a Madrid i a uns quants reconeixements, ben guanyats, que li van oferir els governs espanyols, feixistes o democràtics, perquè considerava que ni els franquistes ni els demòcrates que acceptaren l'herència del dictador amb un somriure de resignació als llavis, tractaven la seua llengua amb el respecte que mereixen totes les llengües del món.

Per si algú creu que Joan Coromines era un “nacionalista” amb una bona identitat als ulls, potser convé recordar que va regalar als castellanoparlants del món el *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*, una obra que encara no ha superat cap lingüista espanyol, si exceptuem un tal Bellver que va ser conseller d'un govern valencià i va descobrir, ben assessorat, que la llengua que ell no parlava mai, la nostra, ja es parlava en temps del ibers...

A nosaltres, els que encara parlem, llegim i escrivim la llengua que va constituir la passió de Coromines, ens va deixar dues obres insuperades que envegen totes les altres llengües que es parlen al món. La primera és el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, on hi ha moltes referències als clàssics valencians i a Ramon Llull, i molt de respecte per les formes de parlar de la gent de les comarques valencianes. La segona és l'*Onomasticon Cataloniae*, l'obra magna que va donar per acabada només tres anys abans de morir.

Per cert, Joan Fuster i Fermí Cortés, dos suecans de pes, foren corresponsals de Coromines en tots els seus treballs d'investigació per aquestes terres. I, com si volguera posar de manifest que, a voltes, fins i tot les persones més sàvies es deixen vèncer pels sentiments, Coromines va afirmar que el topònim del nostre poble no deriva de Suaiqa –mercadet, segons els experts, en algun dels nombrosos dialectes de les llengües àrabs–, sinó de Sucro, una ciutat mítica que, probablement, mai no va existir.

Jo me'n conformaria a compartir amb els meus paisans de Sueca i de la resta del País Valencià, l'herència més valuosa de Joan Coromines: la seua fidelitat, el seu compromís, la seua longevitat fructífera i, sobretot, els seus coneixements.

9 El jutge filòleg

Vicenç Villatoro

Ara, 20/01/2017

http://www.ara.cat/opinio/Vicenc-Villatoro-jutge-filoleg_0_1727227273.html

Llegeixo que [un jutge d'Alacant ha requerit a la Generalitat de Catalunya que tradueixi al castellà](#) un escrit aportat a un procediment judicial perquè el català no és cooficial a València. El que és cooficial és el valencià. Se suposa que si el document hagués estat en valencià, no se n'hauria demanat la traducció.

Però, ¿com carai sap el jutge que el text que li han presentat és en català i no en valencià? Francament, costa molt distingir-los. Es deu haver de tenir una gran formació filològica. ¿I si el text que va enviar la Generalitat catalana al jutjat d'Alacant havia estat traduït prèviament al valencià? ¿I si havien encarregat a un traductor (que naturalment no hauria canviat ni un accent en el text) que passés al valencià un text escrit originalment en català? Si el jutge dubtava si el text presentat era en valencià o no, podria haver-ho preguntat a l'autoritat legalment reconeguda, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Sí, la que defineix el valencià com la llengua que es parla a la Comunitat Valenciana, així com a Catalunya, el departament francès dels Pirineus Orientals, el Principat d'Andorra, la franja oriental d'Aragó i la ciutat sarda de l'Alguer, llocs on rep el nom de català. Li haurien confirmat que era en valencià.

10 Tots els dubtes: pronoms (8)

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

[Tots els dubtes. Una gramàtica del català a l'abast](#) (Barcelona: RBA La Magrana, 2014)

Un recurs utilíssim | COMBINACIÓ DE PRONOMS

Una de les coses que més ràbia fan de la llengua catalana és la capacitat que té d'enllaçar pronoms febles. Gràcies al fet que tenim pronoms per a tot, podem encadenar-los amb una certa flexibilitat i estalviar-nos així de repetir els complements. És un avantatge que ens proporciona la llengua i que cal saber aprofitar, tot i que, algunes vegades, n'hi ha que troben que ajuntar pronoms febles de forma arbitrària i il·limitada pot resultar graciós, quan en realitat no és sinó una brometa ridícula que molts lingüistes detestem: «Posa-me-n'hi-ho-en...», i així fins que l'altre se'n cansi.

Vegem algunes possibilitats. Complement de lloc en companyia d'un verb pronominal: *M'hi trobo bé, aquí*. Complement indirecte amb directe indefinit: *Li'n porto dues* (per exemple, dues roses a la veïna). Complement indirecte amb directe definit: *Els la donaré demà* (una mala notícia als amics). O complement directe definit amb complement de lloc: *Les hi deso* (les claus al calaix). Com veiem, les opcions poden ser múltiples...

I per si algú busca el súmmum, a l'Hospital de Sant Pau hi ha un metge capaç de prescriure't un col·liri fent una combinació triple: *Te les hi poses* (tu, les gotes, als ulls). Gairebé li faig un petó.

Entre poc i massa | COMBINACIÓ *ELS HI*

Així com el pronom *li* és reemplaçat per *hi* quan li convé, el pronom *els* directament el fa participar quan no toca. I tot d'una, sense que se sàpiga per què, topem amb la combinació *els hi* per representar un sol complement indirecte, cosa que lògicament acaba sent redundant, ja que si tens un pronom no te'n calen dos. Així, podem sentir que *el president els hi ha dit que s'ho facin mirar*, on el pronom *hi* senzillament hi està de més. Per què treu el cap aquí el pronom és un misteri —influència del castellà no és, aquest pronom no el tenen—, i bé podria ser per la pràctica de col·locar pronoms febles a tort i a dret, ja que en català sembla que els pronoms febles es barallin per ser-hi. Mira si n'hi ha que ja no es fan, que en alguns llocs en fem més del compte...

10 Revista de Llengua i Dret

Sumari del número 66, desembre de 2016

<http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/issue/view/n66>

Estudis sobre política lingüística i sociolingüística

[El neoliberalisme lingüístic a la Unió Europea. L'enfocament de la política lingüística i les accions polítiques de la UE en matèria de multilingüisme](#) *Vicent Climent-Ferrando*

[Del japonès al castellà, del castellà al català, però sense l'anglès? Un estudi de casos de l'ús i els coneixements de la llengua de residents japonesos a Catalunya](#) *Makiko Fukuda*

[Les actituds lingüístiques i la tria lingüística en les comunicacions formals de nous moviments socials a Catalunya](#) *Mireia M. Bou*

[Varietats geogràfiques i polítiques editorials en la traducció al català. Una mirada sobre l'espai comunicacional català](#) *Àlvaro Calero Pons*

Estudis sobre dret lingüístic

[Una nova empenta per a l'ús social de la llengua catalana a les Illes Balears. L'avanc inestable, i no sempre lineal, de la normalització lingüística](#) *Maria Ballester Cardell*

[La diversitat lingüística dialoga amb l'autonomia: exploració de les relacions entre l'autonomia i l'educació en llengües minoritàries](#) *José María Arraiza*

[La traducció jurada a Espanya i França: aspectes "privats" i estudi comparat](#) *María Tanagua Barceló Martínez, Iván Delgado Pugés*

Estudis sobre llenguatge administratiu i jurídic

[Avaluació del nivell de llegibilitat dels contractes EPC redactats en espanyol i anglès per a les obres industrials](#) *Jesús Javier Losada Maseda, Almudena Filgueira Vizoso*

[El català en els llibres de l'administració eclesiàstica del segle XVIII al País Valencià](#) *Joaquim Martí Mestre*

[La traducció dels òrgans jurisdiccionals francesos com a institucions culturals](#) *Guadalupe Soriano Barabino*

[La clàusula «rebus sic stantibus» en la jurisprudència actual](#) *Maria do Carmo Henriques, Fernando Alañón Olmedo, David Ordóñez Solís, Josefa Otero Seivane, Pedro F. Rabanal Carbajo*

[Problemes d'ús del llenguatge oral en seu judicial. Algunes propostes de millora](#) *Antonio Hidalgo Navarro, Cristina Villalba Ibáñez*

Estudis sobre pragmàtica del dret

[L'ús d'un llenguatge amenaçador fora del campus als EUA. Fins a quin punt poden les escoles públiques restringir la parla dels seus estudiants en l'era de Facebook?](#) *Manuel Triano López*

Notes i informació

[La docència jurilingüística a les universitats dels Països Catalans](#) *Josep M. Mesures i Serra*

Legislació, jurisprudència i documentació

Recensions i notícies bibliogràfiques

12 Enllaços i convocatòries

- ▶ [Presentació de la Gramàtica de la llengua catalana i Ortografia catalana](#) a càrrec dels membres de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) Maria Teresa Cabré (presidenta), Gemma Rigau, Manuel Pérez Saldanya i Vicent Pitarch. Dijous **2 de febrer del 2017** a les 12h, Sala de Graus Enric Valor de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la Universitat de València.
- ▶ Curs de ["Noves metodologies i estratègies didàctiques en l'ensenyament del català com a llengua estrangera"](#), **del 10 de febrer al 10 de març de 2017**, Facultat de Filologia de la Universitat de València, impartit per Adrià Castells.

- ▶ Raül Garcia i Aranzueque, [“Català oficial: necessari però insuficient”](#) (*El Punt Avui*, 28/11/2016)
- ▶ El blog del TERMCAT: [#termedelasetmana: onada de fred](#) (16/01/2017), [Què és el sensellarisme?](#) (19/01/2017), [Es pot dir establishment en català?](#) (20/01/2017), [Punt volat i neologia terminològica](#) (24/01/2017), [#termedelasetmana: educació ambiental](#) (24/01/2017), [Com es pot ser data scientist en català?](#) (26/01/2017)
- ▶ [Neix el Voluntariat per la llengua virtual](#) (DG de Política Lingüística, Generalitat de Catalunya, 16/01/2017)
- ▶ [“Softcatalà tanca el 2016 amb 25 milions de pàgines vistes i 4,7 milions d'usuaris anuals”](#) (*Softcatalà*, 16/01/2017)
- ▶ Víctor Alexandre, [“Discriminació lingüística a Decathlon”](#) (*El Món*, 15/01/2017)
- ▶ [“Què fer per tindre el nom i cognoms adaptats a l'ortografia valenciana”](#) (*La Veu del País Valencià*, 08/01/2016)
- ▶ Jordi Galves, [“El català és lleig”](#) (*El Nacional*, 03/01/2016)
- ▶ Agustí Pou, [“Les darreres resolucions judicials del TS i del TC sobre llengua”](#) (blog de la *Revista de Llengua i Dret*, 22/12/2016)
- ▶ [“Les paraules de la negociació col·lectiva, en un diccionari”](#) (Català UGT, 26/01/2017)
- ▶ [“Tu pots triar el Premi Martí Gasull a la defensa del català”](#) (*El Nacional*, 23/01/2017)
- ▶ Abelard Saragossà, [“Relació entre models lingüístics i ideologies polítiques. El model lingüístic proposat per les universitats valencianes”](#) (*Taula de Filologia Valenciana*, 07/11/2016)
- ▶ [“Justícia amplia un 51% l'oferta de cursos de coneixements de valencià a les seus judicials”](#) (*La Veu del País Valencià*, 11/12/2016)
- ▶ L. Cervellera, M. Ruiz i J. Guanter, [“Reorientar i impulsar l'educació plurilingüe”](#) (*Levante-EMV*, 11/12/2016)
- ▶ Griselda Oliver i Alabau, [“10 curiositats sobre la situació sociolingüística del català”](#) (*Núvol*, 04/01/2017)